

دستور جلسه شماره (۱)
عنوان: بررسی برنامه های موجود برای تحقق تولید دانش بنیان، اشتغال آفرین (الزامات و راهکارها)
مرجع طرح موضوع: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران
تاریخ برگزاری جلسه: ۱۴۰۱/۰۳/۲۴
پیوست: ۲ (خلاصه مدیریتی گزارش اتاق ایران و وزارت صمت)
<p style="text-align: right;">شرح موضوع:</p> <p>در نام گذاری سالهای اخیر از جانب مقام معظم رهبری نگاه ویژه ای به بخش تولید شده است در ادامه حمایت ایشان از بخش تولید، در آغاز سال ۱۴۰۱ هجری شمسی ایشان برای رشد اقتصاد کشور و اصلاح امور اقتصادی کشور، تاکید فرمودند به طور قاطع باید به سمت اقتصاد دانش بنیان حرکت بکنیم. از مهمترین نکات بیان شده در سخنرانی های متعدد ایشان برشمردن شمولیت دانش بنیان در همه عرصه های تولید و اقتصاد و لزوم توجه به بخش اشتغال و بهره‌وری در سیاستگذاری مربوطه در این بخش می باشد که نمود آن در نام گذاری سال ۱۴۰۱ به "تولید دانش بنیان، اشتغال آفرین" مشاهده می شود.</p> <p>پیش از سال ۱۳۸۹ سیاستگذاری در حوزه علم و فناوری بر توسعه آموزش و افزایش تعداد انتشارات علمی (۱۳۷۹-۱۳۶۹) و همچنین پشتیبانی و حمایت از فناوری های نوظهور (۱۳۸۹-۱۳۷۹) تاکید می شد. نتیجه عمده دوره اول سیاست های علم، فناوری و نوآوری، افزایش بهره وری آکادمیک در فناوری های نوظهور همزمان با ایجاد نخستین پارک های علم و فناوری ارزیابی می شود. تاسیس ستاد ویژه توسعه فناوری نانو (۱۳۸۲) نقطه عطف این دوران است. قانون گذاری های مختلف خصوصا در دوره دوم سیاست های علم، فناوری و نوآوری صورت پذیرفت که سال ۱۳۸۹ می توان نقطه عطف سیاست گذاری در حوزه علم، فناوری و نوآوری در ایران برشمرد. زمانی که معاونت علمی و فناوری پیش نویس لایحه ای با عنوان "حمایت از موسسات و شرکت های دانش بنیان و تجاری سازی نوآوری و اختراعات" را به مجلس ارائه نمود. تصویب این قانون در سال ۱۳۸۹ توسط مجلس شورای اسلامی آغازی بر تمرکز صریح بر اقتصاد دانش بنیان بود. صندوق نوآوری و شکوفایی نمود عملی اجرایی شدن این قانون بود. در ابتدا هدف از قانون، حمایت از شرکت های زایشی دانشگاهی و محققان دانشگاهی بود که تدریجا گسترش یافت و استارت‌آپ های مبتنی بر فناوری و شرکتهای خصوصی بزرگ را نیز به چتر حمایتی خود افزود.</p> <p>دوره سوم سیاست های علم، فناوری و نوآوری مربوط به سال ۱۳۹۴ است زمانی که مجلس از طریق تصویب قانون رفع موانع تولید رقابتی و تقویت سیستم مالی رونق دوباره ای به کار آفرینی و نوآوری بخشید. این قانون به شکل گیری اولین مراکز و شتاب دهنده های نوآوری در سال ۱۳۹۴ منجر گردید. (تعدادی از بندهای موجود در این قانون اهمیت ویژه ای در حوزه علم، فناوری و نوآوری دارند شامل؛ حمایت از ثبت پتنت توسط شرکتهای و حق کپی راییت (ماده ۴)، حمایت از سرمایه گذاری صنعتی و واحدهای تولیدی در تحقیق و توسعه (ماده ۳۱)، توسعه تولید محصولات دانش بنیان (ماده ۴۳)، افزایش اعطای اعتبار به صندوق های پژوهش و فناوری در حوزه های خاص (ماده ۴۴).</p> <p>در همین دوره، نظام نامه پیوست فناوری در ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی به تصویب رسید. این نظام نامه توافق نامه های بین المللی و پروژه های ملی بزرگ را ملزم به پوشش فناوری و آموزش داخلی ملزم می نماید. در حال حاضر این بند در پروژه های ملی لحاظ می شود. مورد مهم دیگر، تصویب سند گسترش کاربرد فناوری نانو در سال ۱۳۹۶ برای افق ۱۴۰۴ است. این قانون یک طرح ده ساله برای گذار از مرحله خلق دانش (فشار فناوری) به مرحله گسترش بازار از طریق انتشار فناوری نانو در جامعه و صنایع داخلی می باشد. تصویب قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و</p>

خدماتی در تأمین نیازهای کشور و تقویت آنها در امر صادرات" در سال ۱۳۹۸ از جمله اقدامات برجسته در راستای به روزرسانی رویه های تدارکات عمومی و استفاده هر چه بیشتر از توان ساخت داخلی در خریدهای دولتی و پروژه های زیرساختی است. در همین سال با پیگیری معاونت علمی و فناوری، قوه قضاییه ایران شورای ویژه حل اختلاف شرکت های دانش بنیان و نخبگان را تشکیل داد. شورای دیگری نیز برای حل مشکلات قانونی کسب و کارهای فناوری های دیجیتال نیز توسط قوه قضاییه با مشارکت ذینفعان مختلف تشکیل شده است که نشان از رویکرد فعال دستگاه قضایی به توسعه فناوری و نوآوری و تقویت استارت‌آپ هاست. در چارچوب دوره سوم سیاست های علم، فناوری و نوآوری، معاونت علمی و فناوری رویکرد خود را از نظام ملی نوآوری (که در آن نهادهای دولتی محور نوآوری هستند)، به رویکرد اکوسیستم نوآوری تغییر داد. در رویکرد اکوسیستم نوآوری شرکت های دانش بنیان و استارت‌آپ های مبتنی بر فناوری محوریت دارند و از آنها به صورت نظام مند حمایت به عمل می آید و ظرفیت نوآوری آنها در جهت رفع نیازهای ملی و صنعتی بکار گرفته می شود. شاید بتوان تصویب قانون جهش تولید دانش بنیان در سال ۱۴۰۱ را گام مهمی در رفع کاستی های موجود در مسیر گسترش تولید دانش بنیان بر شمرد چرا که در این قانون برخی از خلاء های موجود در قوانینی که برای حمایت از کسبو کارهای سنتی تدوین شده بودند، در نظر گرفته شده و با افزودن بندهایی به قوانین مذکور پتانسیل استفاده از این قوانین برای رشد و توسعه کسب و کارهای دانش بنیان مهیا شد.

همچنین در مسیر سیاستگذاری و توسعه علم، فناوری و نوآوری، و با توجه به اهمیت بعد نظارت در ارزیابی عملکردها، پایش و بررسی وضعیت شرکت ها، سطوح فناوری و نوآوری و اجرای قوانین مربوطه از طریق برنامه های متعددی از سوی معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری دنبال شد از مهمترین این برنامه ها می توان به برنامه ملی آینده نگاری و طرح ملی پیمایش نوآوری در ایران اشاره کرد. همچنین برنامه های دیگری از سوی سایر دستگاه ها در حال انجام است؛

پیمایش تحقیق و توسعه توسط مرکز آمار ایران به منظور پایش فعالیت ها و هزینه کرد تحقیق و توسعه توسط بخش های کسب و کار، آموزش عالی، دولتی و غیر انتفاعی انجام می شود و نظام ملی پایش و ارزیابی علم، فناوری و نوآوری که از سال ۱۳۹۶ توسط شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری پیاده سازی شده است.

همان طور که به قوانین متعددی در فوق اشاره شد، به نظر می رسد ایران نه تنها کمبودی در زمینه سیاستها و قوانین حوزه علم، فناوری و نوآوری ندارد؛ بلکه ممکن است این موضوع مطرح شود که ایران با افزونگی سیاست ها و قوانین خوب در حوزه علم، فناوری و نوآوری مواجه است. چالش اصلی نحوه اجرای موثر این سیاست ها بدون قرار گرفتن آن ها در مسیر طولانی بوروکراسی و فرآیندهای اداری است.

با توجه به اینکه مقام معظم رهبری تاکید ویژه ای بر دانش بنیانی همه عرصه های اقتصاد و تولید با نگاه به اشتغال آفرینی و ارتقاء بهره وری داشته اند. لذا در راستای پیگیری تحقق شعار سال و شمولیت آن اقدامات و گزارش های متعددی از سوی سازمان و دستگاه های مرتبط با این حوزه انتشار یافت و یا در حال تهیه و تدوین می باشد که در ذیل به برخی از آنها اشاره می شود، پیش از آن لازم به ذکر است که با ابلاغ قانون جهش تولید دانش بنیان در اردیبهشت ۱۴۰۱ که در آن با تنوع حوزه های فراگیر توسعه ای و اجرایی روبرو هستیم، از طرفی جایگاه معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری و صندوق نوآوری و شکوفایی نسبت به قبل بسیار تقویت شده است و از طرف دیگر اجرای برخی از مواد آن نیازمند تدوین آیین نامه ها یا بحث و بررسی در چگونگی پیاده سازی آن می باشد لذا تشریح برنامه ها و اهداف این قانون از سوی معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری و سایر دستگاه های مرتبط برای فعالین اقتصادی می تواند در اثر گذاری آن هرچه بهتر آن مفید واقع شود.

انتشار برنامه راهبردی «ارتقای تولید دانش بنیان» از سوی وزارت صنعت، معدن و تجارت که ضمن توجه به تاکید مقام معظم رهبری بر گسترش دانش در تمامی فعالیتهای تولیدی کشور، بر حل پارادوکس نوآوری نیز پرداخته است. به عبارت دیگر چالش تبدیل دانش به ارزش در سطح صنعتی و انتشار این دانش در کل جامعه برشمرده است و مدیریت و جهت‌دهی تحقیقات در حوزه توسعه صنعتی را که منجر به اثربخشی حداکثری، چه به صورت نوآوری‌های محصول و چه به صورت نوآوری‌های فرآیندی گردد را به عنوان ملزومات تحقق اهداف مد نظر رهبری در شعار مطرح نموده است. وزارت صمت در این برنامه مداخلات دولت جهت ترغیب و تشویق بنگاه‌ها (کسب‌وکارها) به انجام تحقیق و توسعه و نوآوری، را در دو دسته سیاستهای افقی (قابل تعریف برای همه صنایع) و سیاست‌های عمودی (صنعت یا فناوری خاص) تقسیم کرده است. در این برنامه راهبردی، وزارت صمت به منظور اجرایی شدن این سیاست‌ها به دو دسته ابزارهای تشویقی - فشار و ابزارهای ارتقاء توانمندی اشاره کرده است که از مهمترین آنها می‌توان ابزارهای تشویقی مانند اعتبار مالیاتی ارائه ترجیحی مجوزها هوشمندسازی تعرفه‌ها و ارائه منابع دولتی. ابزاری ارتقاء توانمندی مانند ایجاد کنسرسیوم‌ها تحقیق و توسعه ملی با محوریت یک یا دو بنگاه، به هم‌رسانی بنگاه‌ها، تاسیس مراکز فناوری صنعتی، حمایت از اتصال بنگاه‌ها به منابع دانشی خارجی را نام برد.

مرکز پژوهش‌های اتاق ایران نیز در گزارشی با عنوان اقتصاد دانش بنیان مفهوم، الزامات، شاخصها و راهکارها وضعیت پیگیری شعار سال را بررسی نموده و ضمن اینکه بیان داشته است عدم موفقیتها در این زمینه به وضوح نشان دهنده فقدان دانش نظری مورد نیاز در سطح فهم و شناخت، متغیرها و شاخصهای کلیدی و ابزارها و شیوه‌های کارآمد برای تحقق اقتصاد دانش بنیان با توجه به ساختار اقتصاد ایران می‌باشد. موفقیت برنامه ریزی و سیاست گذاری صحیح برای تحقق اقتصاد دانش بنیان را در گرو بازبینی مجدد در مفاهیم بنیادی، بررسی مسیر طی شده اقتصاد ایران و یادگیری از اشتباهات و شکستهای گذشته قرار داده است لذا در گزارش خود با بررسی درک و فهم از اقتصاد دانش بنیان، الزامات و پیش نیازهای تولید دانش بنیان و اندازه و سنجش در حوزه دانش بنیان به نقد برداشت حاکم از مفهوم دانش بنیان سنجش و ارزیابی آماری وضعیت ایران با شاخص‌های مرتبط با حوزه‌های دانش بنیان و پیش نیازهای ساختاری و نهادی آن پرداخته است و با توجه به بحران اشتغال در کشور به لزوم در نظر گرفتن این موضوع در سیاستگذاری این حوزه تاکید کرده است.

لذا با توجه به اینکه در حمایت از ارتقاء تولید و اقتصاد دانش بنیان قوانین، مقررات و برنامه‌ای متعددی در گذشته تصویب و اجرایی شده‌اند و با تاکید مقام معظم رهبری بر تولید دانش بنیان و اشتغال آفرین در سال ۱۴۰۱ و قوانین، برنامه‌ها و گزارش‌های دستگاه‌های مختلف در سال جدید برای پیشبرد شعار سال، به نظر می‌رسد ارائه و بحث و بررسی پیرامون این موارد با حضور ذینفعان مختلف این حوزه می‌تواند به اثر بخشی این قوانین و برنامه‌ها کمک شایانی نماید.

در این راستا شورای گفت و گوی دولت و بخش خصوصی در نظر دارد در جلسه کارگروه تخصصی با حضور تهیه‌کنندگان موارد فوق و ذینفعان مختلف گزارش‌ها و اقدامات ذیل را بررسی نماید.

۱- گزارش مرکز پژوهش‌های اتاق ایران با عنوان «اقتصاد دانش بنیان مفهوم، الزامات، شاخصها و راهکارها»

۲- برنامه راهبردی «ارتقای تولید دانش بنیان» از سوی وزارت صنعت، معدن و تجارت

۳- قانون «جهش تولید دانش بنیان»، از سوی معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری